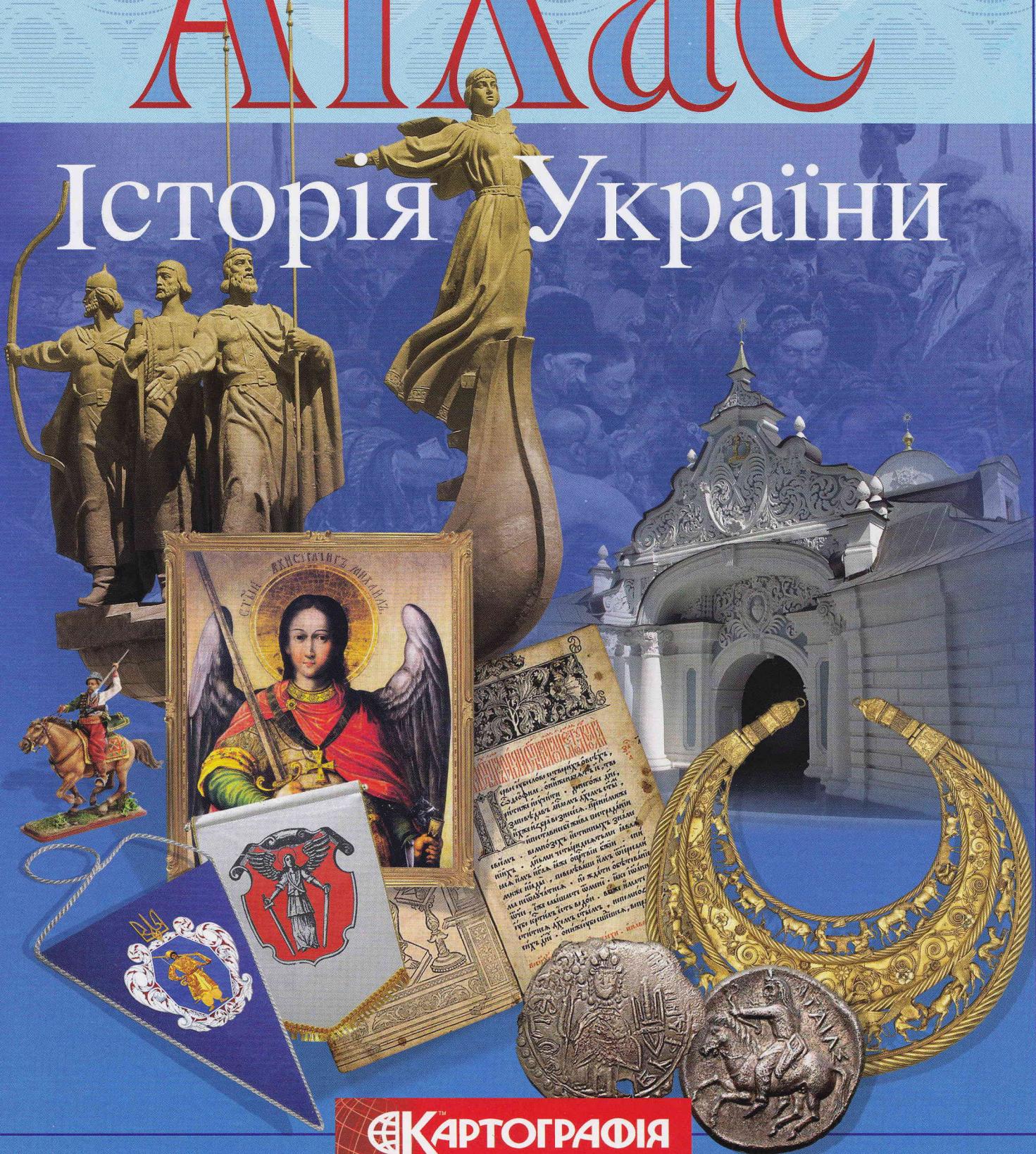

Атлас

Історія України

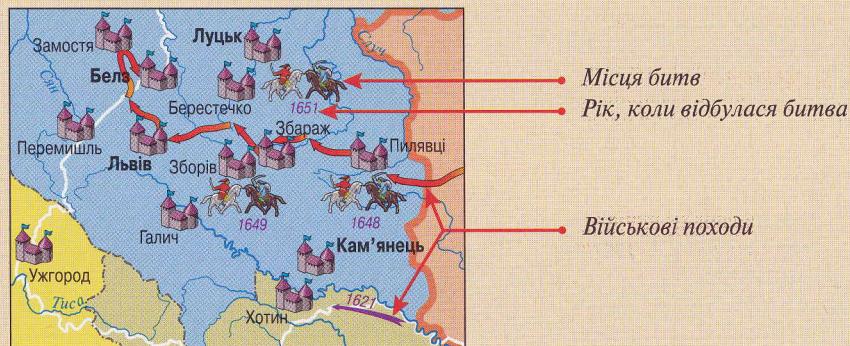
Історичні карти відображають проїдешні події у просторі. Їх створюють на основі географічних карт, проте у своїх умовних позначеннях. Зокрема, кольорами відрізняють принадлежність території тій чи іншій державі, частини держав, терени розселення народів. Штрихуванням позначають територіальні зміни, особливості певних територій, поширення різних явищ.

Держави та їхні частини, назви історичних земель, народів на історичних картах підписують різними шрифтами. Населені пункти позначають кружечками (пунсонами) або малюнками.

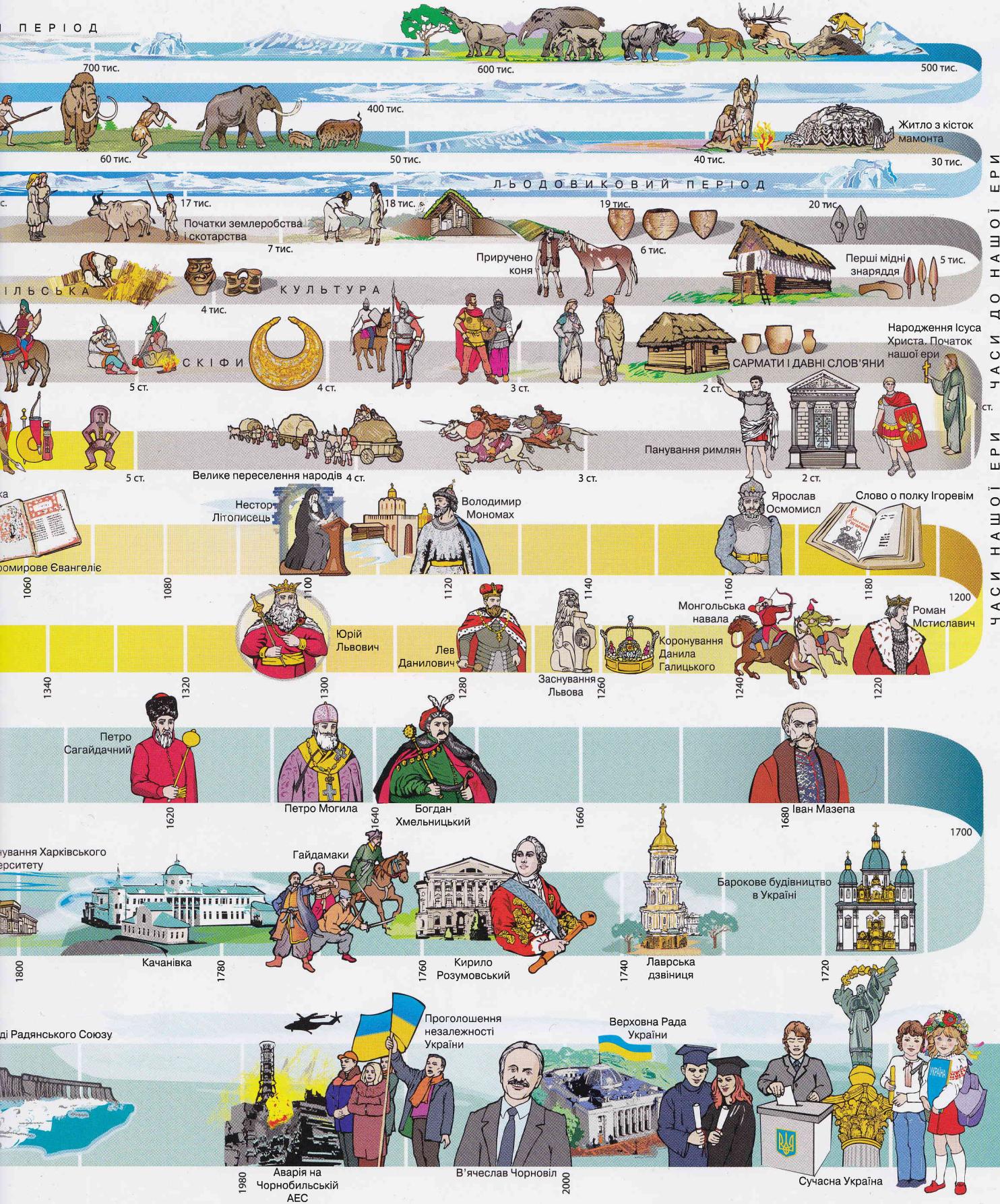
Стрілками позначають напрямки пересування військ, переселення народів. Місця битв та інші події – значками.

Лініями різного кольору і малюнку показують кордони держав або інші межі, на воєнних картах – лінії фронтів. На всіх історичних картах білою смugoю показано сучасний кордон України.

РЕЧОВІ ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА

Батурин. У заповіднику «Гетьманська столиця»

Легедзине. Відтворене трипільське житло

Парк «Київська Русь» у Копачеві

Реконструкція Запорозької Січі на острові Хортиця

«Кам'яні баби» на подвір'ї Дніпропетровського історичного музею

У Національному музеї історії України. Київ

Парусине. Розкопки давньогрецького міста Олвія

Скіфська пектораль з Товстої Могили. 4 ст. до н.е. Музей історичних коштовностей. Київ

Бородінський скарб. 15 ст. до н.е. Ермітаж. Санкт-Петербург (Росія)

З історії тризуба

Тризуб на монеті князя Володимира Великого

Сучасний герб України

Сучасний прапор України

Герб Війська Запорозького. 17 ст.

Старовинні герби українських земель

Київщина

Волинь

Галичина

Скіфський золотий тризуб у вигляді орла, що падає. Крим

Полтава

Дніпро

Монета київського князя. 14 ст.

70 км
0 1 2 3
Масштаб 1:7 000 000

Українські гроши 1918 р.

Сучасні українські гроши

Радянський Союз. 20 ст.

ta 5851609

Австрійська імперія. 19 ст.

Російська імперія. 19 ст.

6 ПРО ЩО РОЗПОВІДАЮТЬ ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ

КІВ

Міста, названі на честь видатних людей:

Ватутіне Носить ім'я генерала Миколи Ватутіна

Володимир-Волинський Місто в 10 ст. заснував князь

Володимир Великий. У 18 ст. до назви міста додали назву краю

Івано-Франківськ Від 1962 р. місто носить ім'я видатного поета й письменника Івана Франка

Ків Носить ім'я свого засновника, князя Кия

Львів Відомий з 13 ст., носить ім'я князя Льва Даниловича, сина галицького князя Данила Романовича

Могилів-Подільський Назва міста походить від прізвища молдавського князя Яреми Могили і назви краю

Олександрія Названа іменем царевича Олександра, онука російської імператриці Катерини II

Тернопіль Носить ім'я свого засновника, польського можновладця Яна-Амора Тарновського і раніше звався Тарнополем.

Інакше назву міста виводять від «тернового поля»

Хмельницький Від 1954 р. місто носить ім'я гетьмана Богдана Хмельницького

Кременчук

Географічні назви, що походять з тюркських мов (ними розмовляли народи, що в середні віки населяли степову Україну):

Бахчисарай «Палац у саду»

Кагарлик Від карга – «ворона».

Інакше назуви тлумачать як «каганова», тобто «царська» земля

Кременчук «Фортеця»

Кримський півострів Крим перекладається як «укріплення, стіна»

Охтирка «Біла скеля»

Сула «Повноводна»

Татарбунари «Татарське джерело»

Міста, що носять назви грецького походження:

Євпаторія Носить ім'я давнього кримського царя Мітридата Євпатора (перекладається як «народжений славетним батьком»)

Маріуполь «Місто Марії»

Мелітополь «Медове місто»

Одеса На думку деяких дослідників, місто носять ім'я міфічного мандрівника Одіссея (у перекладі – «супутник Зевса»)

Севастополь «Величе місто»

Сімферополь «Місто загального добробуту»

Феодосія «Богом дарована»

Херсон «Півострів»

Ялта «Берег»

70 км

Масштаб 1:7 000 000

Назви цих річок – спадок давньоіранських племен, скіфів і сарматів, що колись жили на їхніх берегах. Сполучення **д-н**хньою мовою означало «вода» або «річка»:

Дніпро «Велика ріка»

Дністер «Швидка вода»

Дунай «Велика вода»

Сіверський Донець «Маленький Дон», що протікає крайою сіверян

Харків Міста, що носять імена річок, на яких вони стоять

Вовча Річки, чиї назви походять від тварин і рослин

Міста, чиї назви читаються в їхніх гербах

Міста, чиї назви пов'язані з церквою і богослужінням

Міста, чиї назви пов'язані з родовищами корисних копалин

Рівне Міста, чиї назви розповідають про місчини, де вони стоять:

Кривий Ріг Місто на кривому півострові між двома річками

Луцьк, Прилуки Міста на річкових затоках – луках

Рівне Місто на рівній місцині

Бахмач Так на Русі називали низькорослих коней

Баштанка Навколо міста вирощують кавуни

Біла Церква Припускають, що сучасне місто назване за білокам'яним храмом, який існував за часів Київської Русі

Білгород-Дністровський Переклад давньої турецької назви Акерман («біла фортеця»), яку раніше мало це місто при гирлі Дністра

Болград Місто заснували болгарські переселенці в 19 ст. Іноді назуви перекладають з болгарської як «багате місто»

Виноградів Назва говорить про виноградники, що ростуть навколо міста

Вінниця Місто відоме своїм винокурінням

Житомир Припускають, що в 9 ст. місто належало боярину на ім'я Житомир

Запоріжжя Місто за дніпровими порогами. Стоїть на місці Запорозької Січі, що була тут у 16 ст.

Кам'янець-Подільський У середні віки це була найміцніша кам'яна фортеця на Поділлі та й у сусіді України

Конотоп Так у старовину називали вир у річці

Миколаїв Здавна тут будували кораблі. Перший із них назвали «Святим Миколаєм», він і дав ім'я місту

Новгород-Сіверський «Нове місто» в країні давньослов'янського племені сіврян

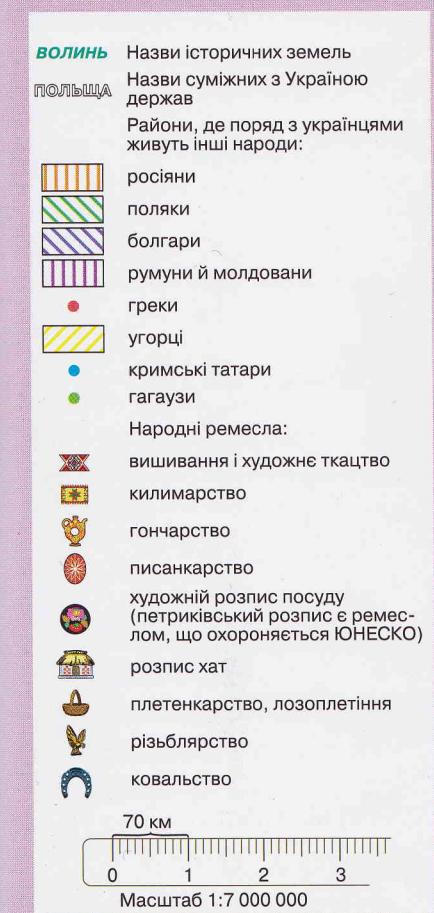
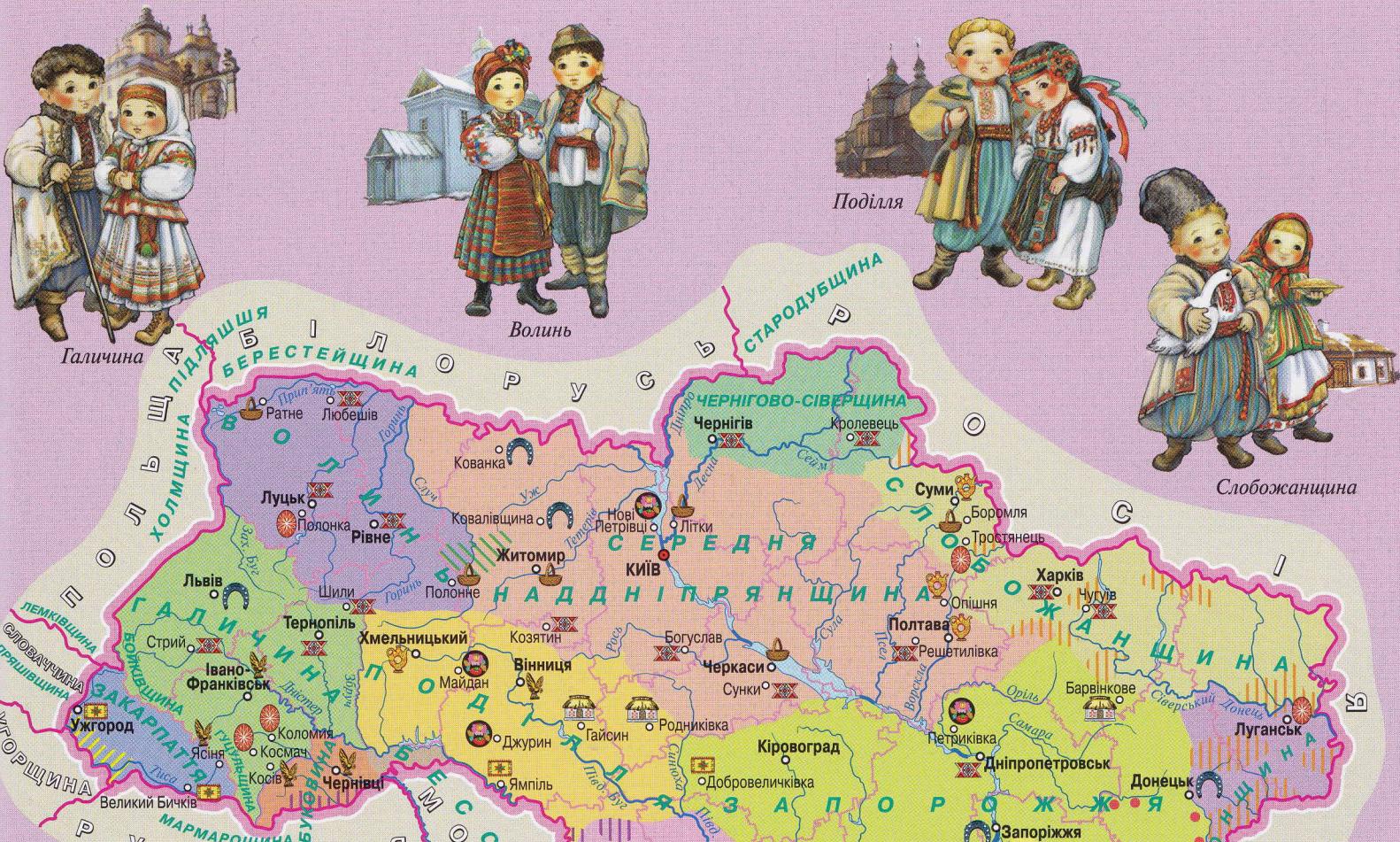
Острог Назву тлумачать як «фортеця, обгорожена частоколом»

Переяслав-Хмельницький У давнину на цьому місці руський богатир переміг, «перейняв славу», печенізького воїна. У 1943 р. до назви міста додали ім'я Хмельницького

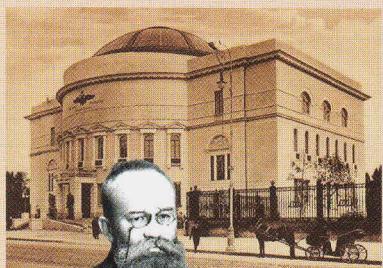
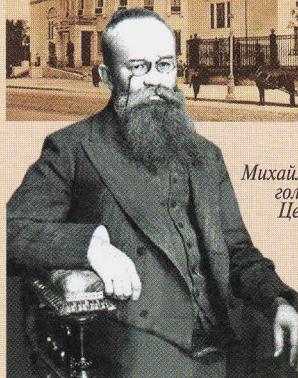
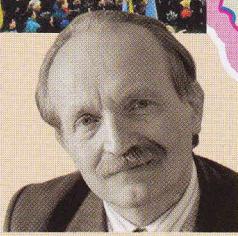
Черкаси Місто виросло з поселення козаків, що їх також називали черкасами

Чернігів Одне з найдавніших українських міст. Носить ім'я легендарного князя Чорного

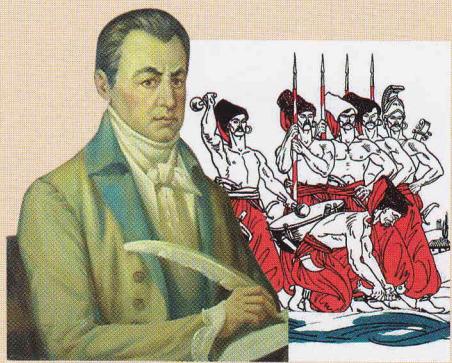
Пам'ятники засновникам Києва

Картина Марії Приймаченко

Михаїло Грушевський,
голова Української
Центральної РадиПетро Сагайдачний,
гетьманІван Франко,
писемник

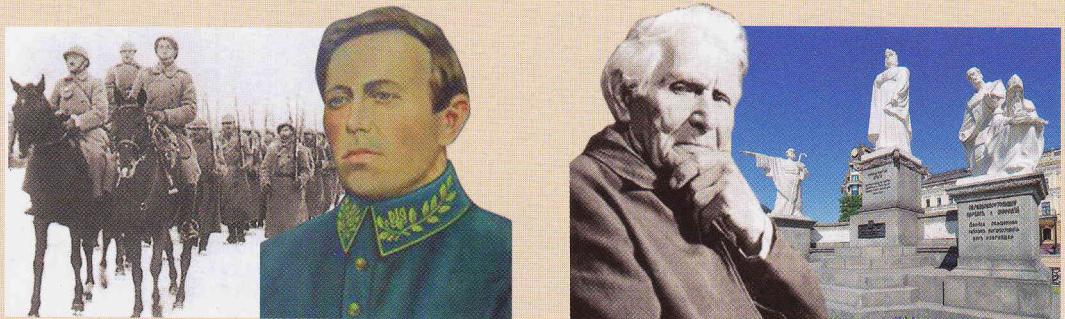
В'ячеслав Чорновіл

Іван Котляревський, автор «Енеїди»

Симон Петлюра, головний отаман українського війська

Іван Кавалерідзе і пам'ятник княгині Ользі в Києві

Нестор Літописець, перший історик на Русі

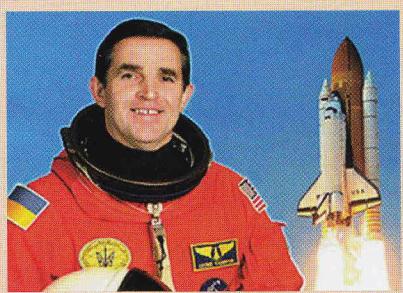
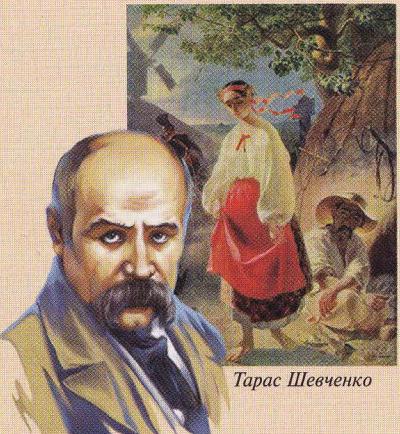

35 КМ
0 1 2 3
Масштаб 1:3 500 000

о. Змійний
(Україна)Микола Вінграновський,
поетАнна Ахматова,
поетеса

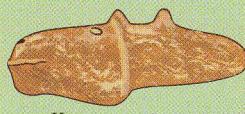
Одеса

Ілля Ільф та
Сєргій Петров,
писемники

Трипільський посуд

Керносівський ідол.
Доба бронзи

Навершя скіпетра

Житло з кісток мамонта, Межиріч.
Зберігається в Національному
науково-природничому музеї в Києві**КАМ'ЯНА І МІДНА ДОБА. ТРИПІЛЬЦІ**

Межа просування льодовика близько 180 тис. років тому

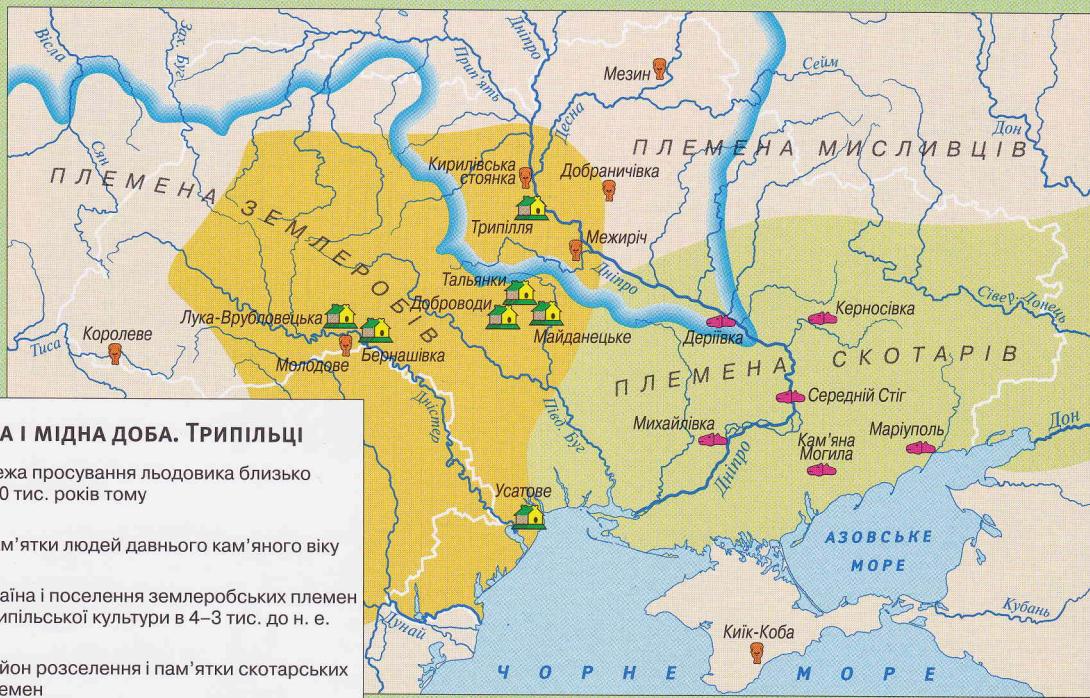
Пам'ятки людей давнього кам'яного віку

Країна і поселення землеробських племен трипільської культури в 4–3 тис. до н. е.

Район розселення і пам'ятки скотарських племен

Скіфські скарби

Скіфський цар

ЗАЛІЗНА ДОБА. КІМЕРІЙЦІ, СКІФИ, САРМАТИ

Країна кімерійців у 9–7 ст. до н. е.

Скіфія в 7–3 ст. до н. е.

Скіфські племена

Інші племена

Скіфські кургани

Городища лісостепових землеробських племен

Грецькі міста-держави Північного Причорномор'я в 7 ст. до н. е.–3 ст. н. е.

Межа розселення сарматів на початку нашої ери

100 km
0 1 2 3

Масштаб 1:10 000 000

Поява
праплюдей
на теренах
України

Поява
людини
розумної

Початки
землеробства
і скотарства

Середньостогівська
культура степових скотарів

Початок
грецької
колонізації

Кімерійці

Скіфи

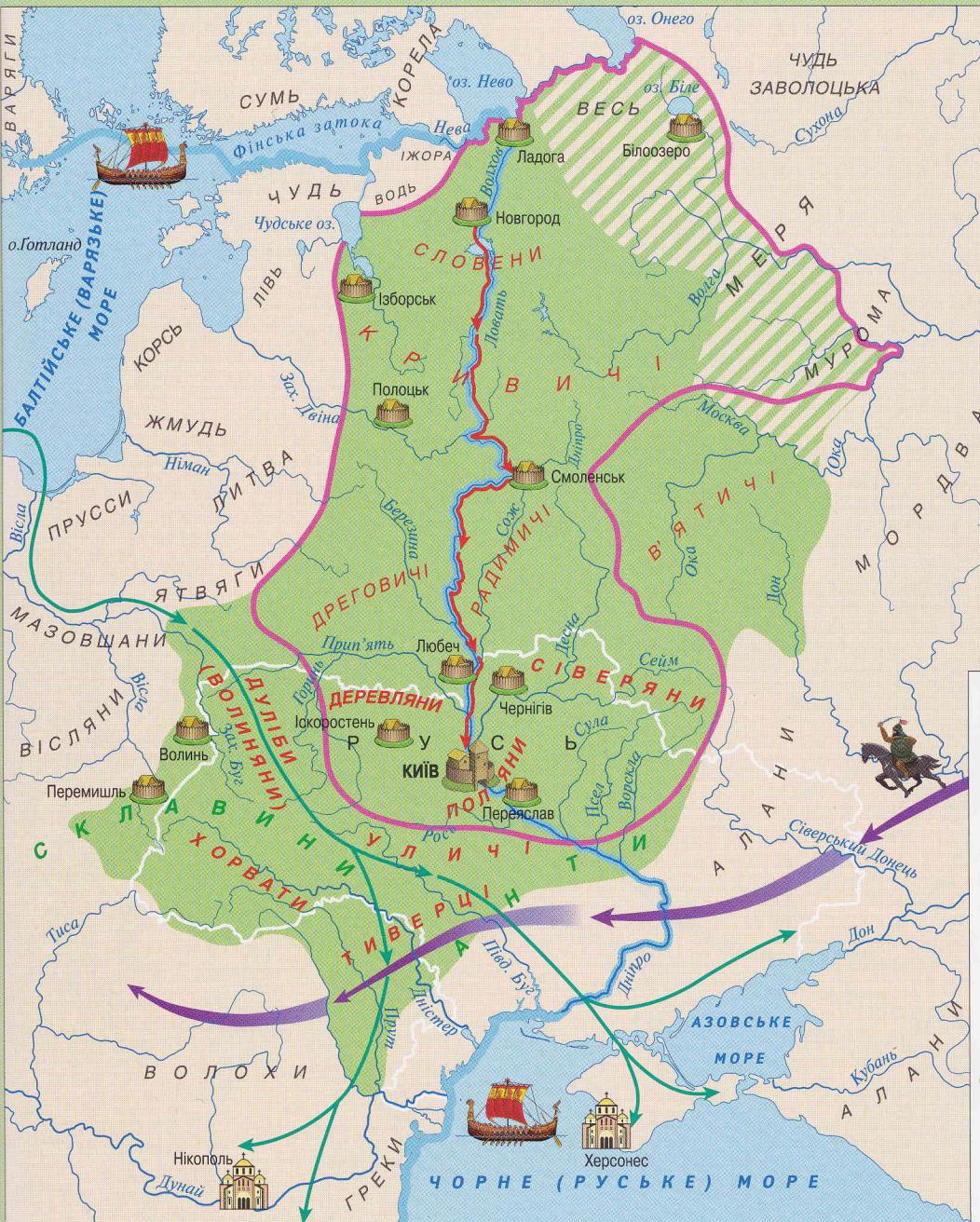
Сармати

1 млн. Льодовиковий період 40 тис. 10 тис. 9 тис. 8 тис. 7 тис. 6 тис. 5 тис.

ДОБА МІДІ

ДОБА БРОНЗИ

ДОБА ЗАЛІЗА

120 км
Масштаб 1:12 000 000

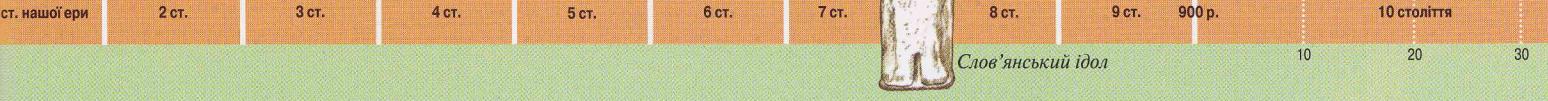

ВЕЛИКЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ НАРОДІВ	
→	Переселення Готів у 2–3 ст.
←	Гунська навала наприкінці 4 ст.
ДАВНІ СЛОВ'ЯНИ	
ANTИ	Слов'янські племена 5–6 ст.
Сім'ї	Землі, заселені східними слов'янами до 9 ст.
СЛОВЕНИ	Східнослов'янські племена
ПОЛЯНИ	Східнослов'янські племена – предки українців
ЛИТВА	Сусіди східних слов'ян
→	Найдавніші слов'янські міста
Шлях "із Варяг у Греки"	Шлях "із Варяг у Греки"
←	Похід варязького князя Олега на Київ у 882 р.
■	Межі Олегової держави станом на 912 р.

Князювання Ігоря (912–945)

Князювання
Олега (882–912)

Князювання
Ольги
(945-964)

Хрещення
Русі 988

Князювання Володимира (980-1015)

Києво-Печерська
лавра

Остромирое
Евангеліє

Князювання Ярослава Мудрого
(1019-1054)

11 ст.

Діяльність
Нестора
Літописця

Князювання
Володимира
Мономаха
(1113-1125)

50 60 70 80 90 100 20 30 40 50 60 70 80 90 10 20 30 40

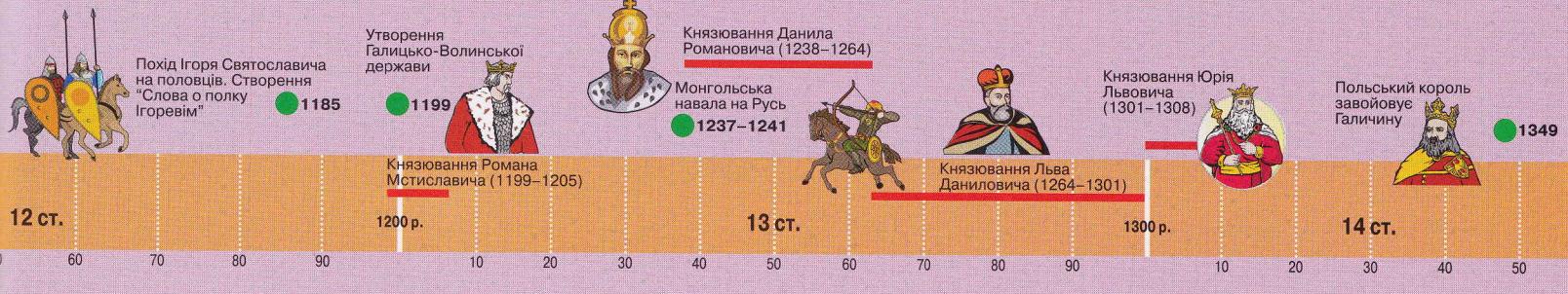
Коронування Данила Романовича

Кітні давнього Києва

Хрестення Володимира у Херсонесі.
Малюнок з літопису

Князь Роман Мстиславич

Герб Королівства Польського

Герб Великого князівства Литовського

Герб Речі Посполитої

ВЕЛИКЕ КНЯЗІВСТВО ЛИТОВСЬКЕ

на початку 14 ст.

землі, що були приєднані до князівства впродовж 14–15 ст.

КОРОЛІВСТВО ПОЛЬСЬКЕ

на початку 14 ст.

українські землі, завойовані Польщею впродовж 14–15 ст.

Межі Королівства Польського після об'єднання з Великим князівством Литовським і приєднанням українських земель у 1569 р. (утворення польсько-литовської держави – Речі Посполитої)

Перша Запорозька Січ
(1556–1557 рр.)

ВЕЛИКЕ КНЯЗІВСТВО МОСКОВСЬКЕ

у 15 ст.

терени, завойовані князівством впродовж 16 ст.

Фортеці, які в Криму збудували генуезці, а в 1475 р. здобули турки

Володіння татар і турків у 15 ст.

терени, завойовані в 16 ст.

Татарські походи

1362

Місця та роки боїв литовських військ з татарами

80 км

Масштаб 1:8 000 000

Литовські князі в Україні

Ольгерд, переміг татар на Синих Водах

Свидригайло, княжив на Волині

Дмитро Байдака-Вишневецький

Петро Сагайдачний

Козацькі гетьманы

Битва на Синих Водах

Початок будівництва Генуезької фортеці в Судаку
Початок будівництва Кам'янets'koy fortessi ta замку Паланок у Мукачеві

14 ст.

1400 р.

Утворення Кримського ханату

1441

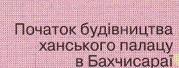
Турецьке завоювання Криму

Перша згадка про українських козаків

1489

1500 р.

Розбудова площа Ринок у Львові
Початок будівництва ханського палацу в Бахчисарая

Дмитро Байдака-Вишневецький засновує Запорозьку Січ

1556–1557

1566

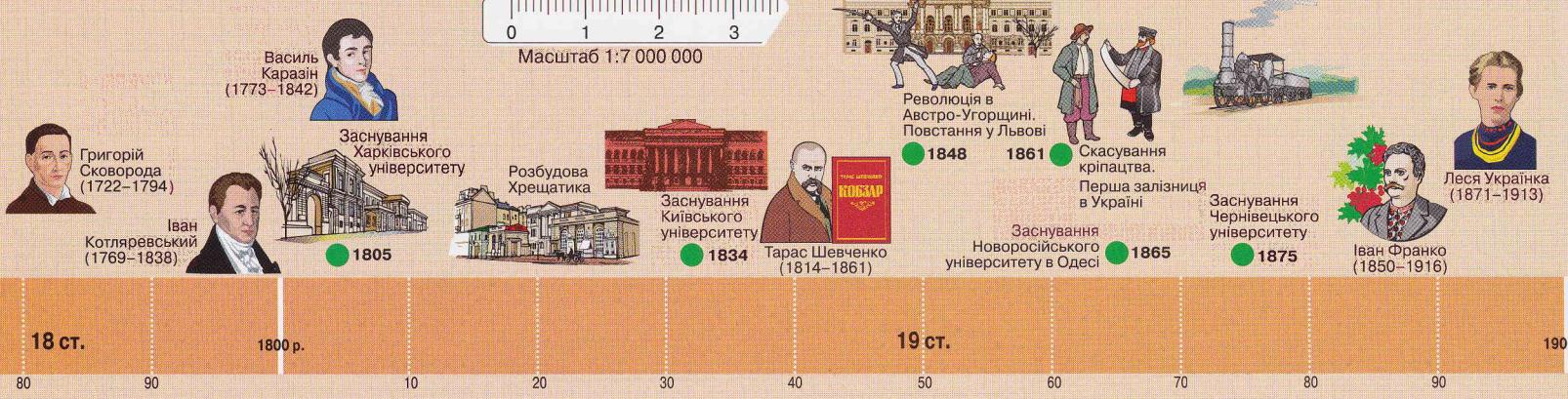
16 ст.

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО В БИТВАХ І ПОХОДАХ

15

Українці наприкінці 18 ст.

Нестор Махно – проводир повстанських селян на Півдні України

Українські вояки. Світлини 1918 року

Михаїло Грушевський Павло Скоропадський

Симон Петлюра

Київська міська дума на початку 20 ст.

Піднесення національно-визвольного руху в Україні
1905

1905 р.

1910 р.

1915 р.

1920 р.

1925 р.

1929 р.

Центральна Рада

Українська революція (1917–1920)

Перша світова війна (1914–1918)

1921

Герб радянської України

Встановлення радянської влади

Святослав Ковнович (1891–1938)

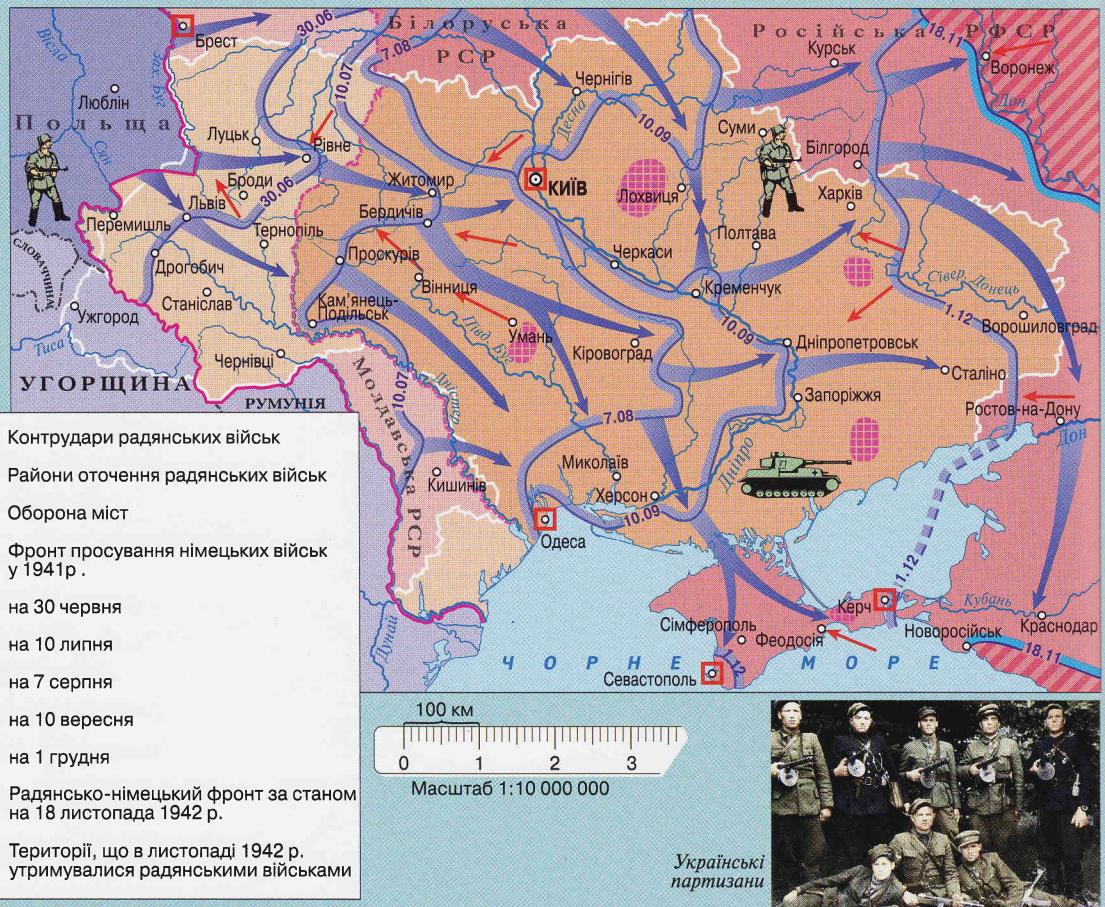
Організація 1929
українських націоналістів

Руїни Успенського собору. Київ, 1941

1939–1942 РОКИ

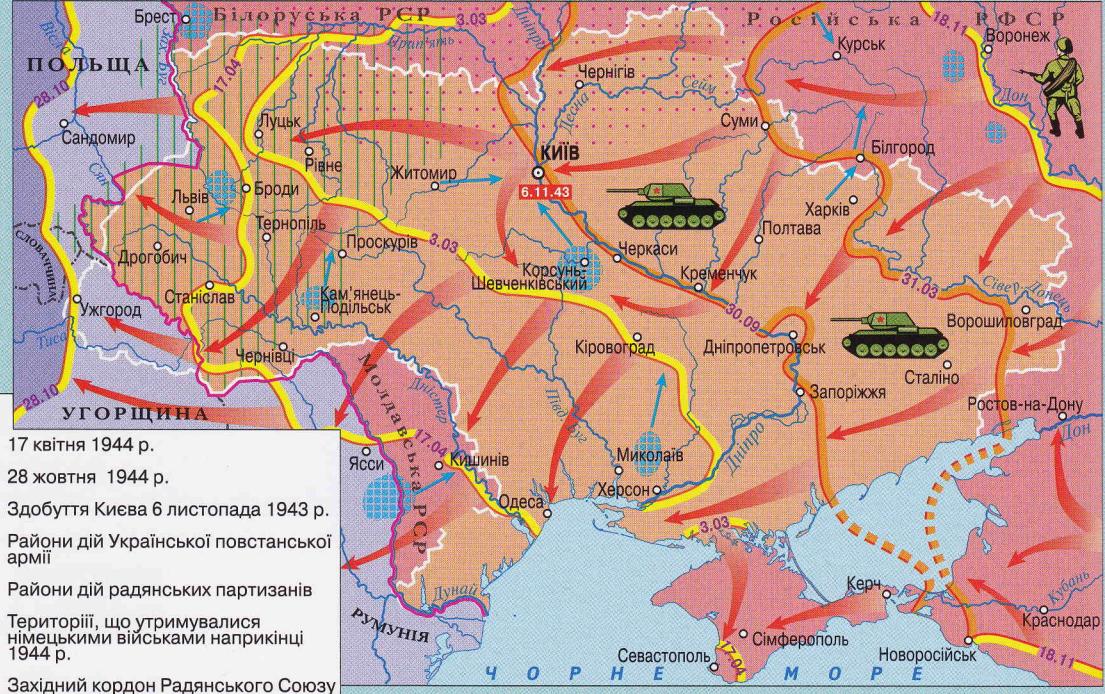
- Західний кордон Радянського Союзу на 1939 р.
- Територія радянської України
- Території інших радянських республік
- Території, приєднані до радянської України в 1939–1940 рр.
- Інші території, включені до складу Радянського Союзу
- Західний кордон Радянського Союзу за станом на літо 1941 р.
- Території, окуповані нацистською Німеччиною до літа 1941 р.
- Країни – союзники Німеччини
- Наступ німецьких військ

Радянські війська форсують Дніпро. 1943

1942–1944 РОКИ

- Радянсько-німецький фронт станом на 18 листопада 1942 р.
- ← Наступ радянських військ
- Контрудари німецьких військ
- Райони оточення німецьких військ
- Фронт просування радянських військ
- 31.03 31 березня 1943 р.
- 30.09 30 вересня 1943 р.
- 3.03 3 березня 1944 р.

Голодомор у радянській Україні

Початок Другої світової війни. Приєднання Західної України до СРСР

1939

22 червня 1941

1954

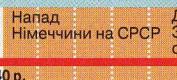

Приєднання Криму до України

Степан Бандера (1909–1959)

1970 р.

1930 р.

Напад Німеччини на СРСР

День Перемоги: Закінчення Другої світової війни в Європі

1950 р.

Проголошення незалежності України.
Київ, серпень 1991

Революція гідності. Київ, липень 2014

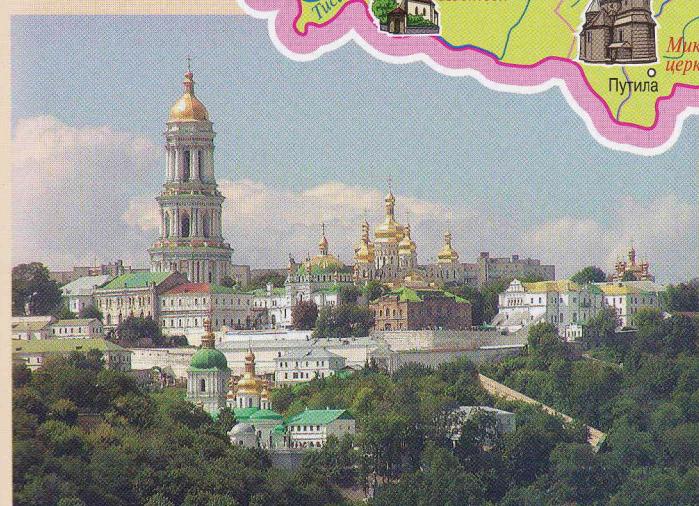

Маріїнський палац у Києві. 1752 р.

Палац Софіївка, що біля Умані 1796 р.

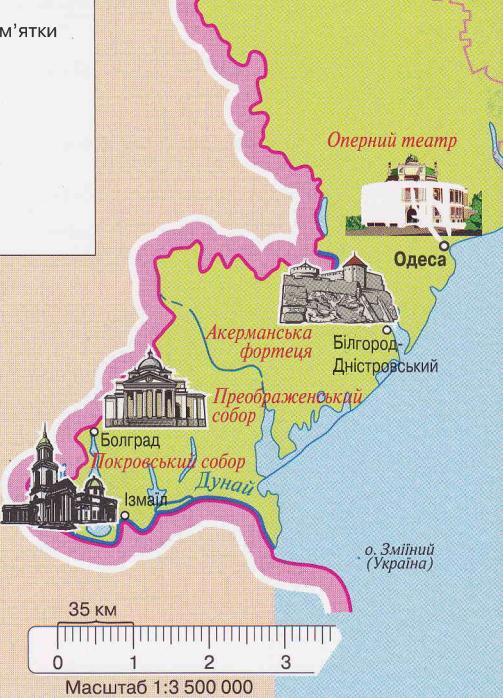

Києво-Печерська лавра. 11–18 ст.

Палац у Качанівці. 1770–1824 pp.

Кам'янець-Подільська фортеця. 15–16 ст.

35 км
0 1 2 3
Масштаб 1:3 500 000

Апостол. 1574 р.

Спасо-Преображенський собор
Новгород-Сіверський

Спасо-Преображенський собор
Глухів

Миколаївська церква
Путивль

Спасо-Преображенський собор
Суми

Воскресенська церква
Качанівка

Миколаївський собор
Ромни

Святодухівський собор
Тростянець

Воскресенський собор
Пирятин

Переяслав-Хмельницький

Рождество-Благовіщенський собор
Спасо-Преображенська церква
Великі Сорочинці

Успенський собор
Канів

Черкаси

Корсунь-Шевченківський

Суботів

Іллінська церква

Палац
Новомиргород

Кіровоград

Грецька церква

Преображенський собор
Будинок

Альтанка
Вознесенськ

Миколаївська церква
Херсон

Миколаїв

Греко-Софіївська церква
Берислав

Веденська церква

Дніпро

Кривий Ріг

Запоріжжя

Будинок

Маріуполь

Сторожкова вежа

Сімферополь

Евпаторія

Ханський палац
Бахчисарай

Мечеть
Генуезька фортеця
Руїни Пантікапея
Керч

Судак

Ластівчине гніздо
Гаспра

ЧОРНЕ МОРЕ

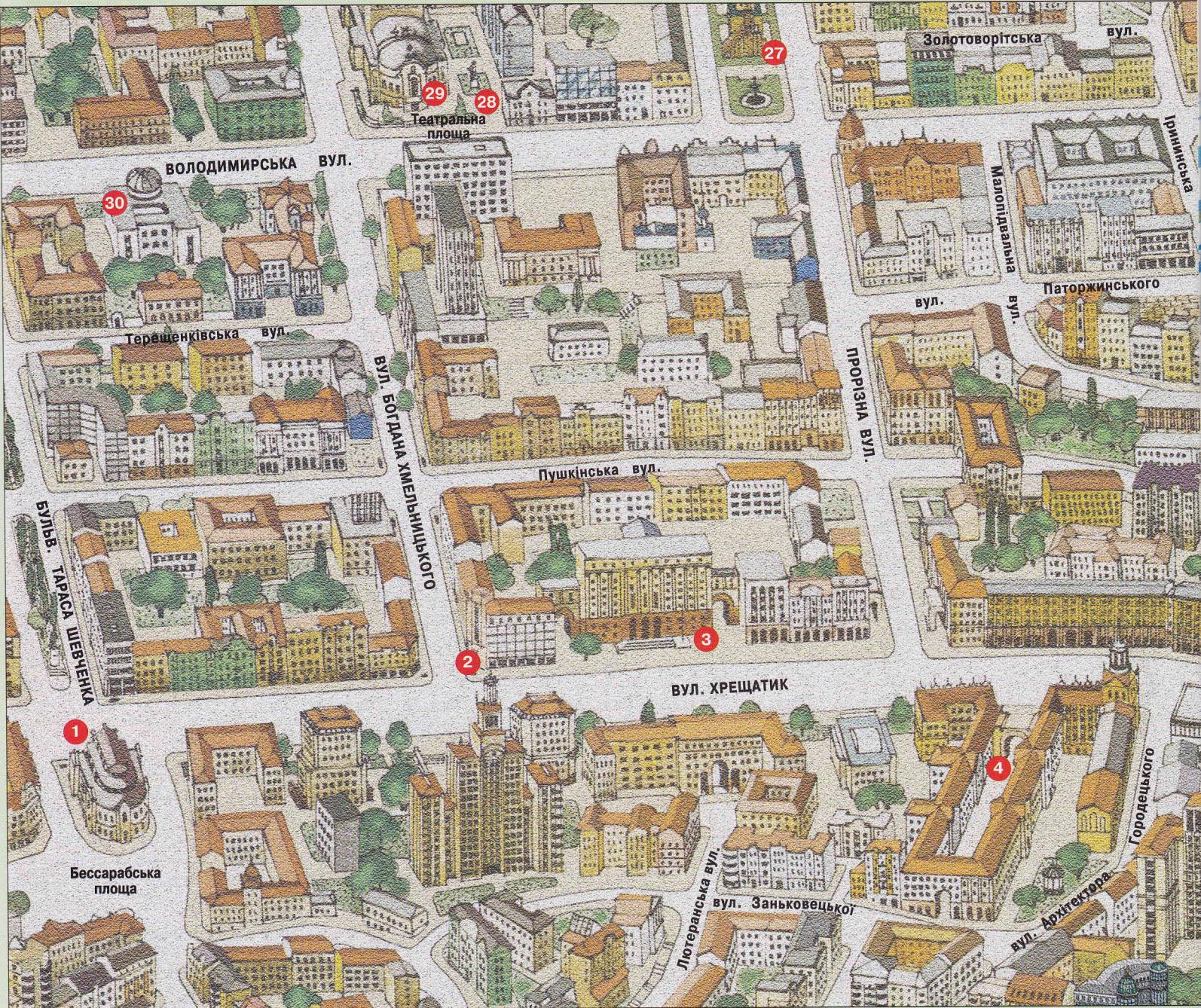
АЗОВСЬКЕ МОРЕ

Софійський собор у Києві (1037 р.) — як він міг би виглядати тисячу років тому і його сучасний вигляд

Остромирове Євангеліє. 1057 р.

Ханський палац у Бахчисараї. 16 ст.

Генуезька фортеця в Судаку. 14—15 ст.

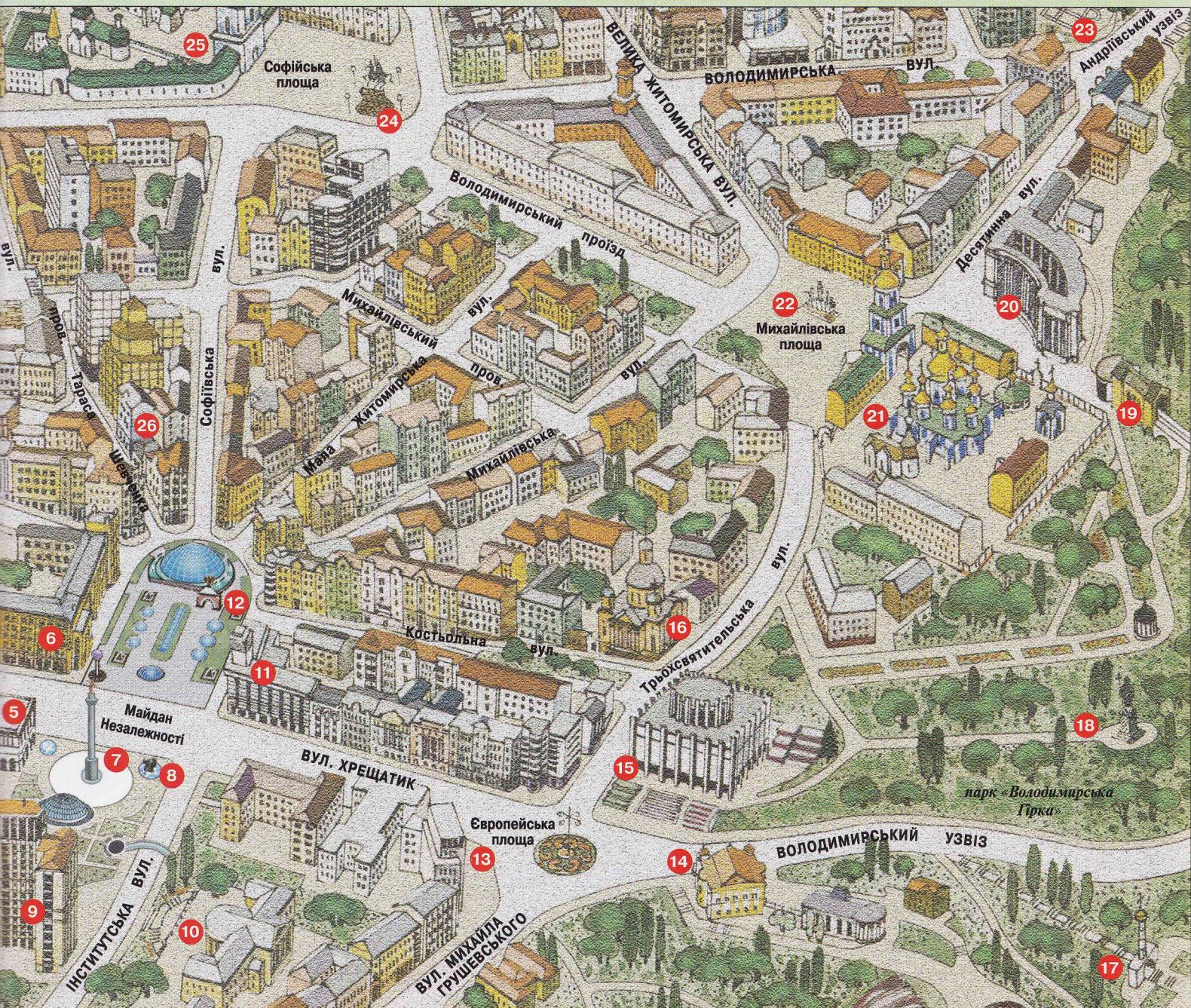
Бессарабський ринок

Міська рада

Український Дім

Майдан Незалежності

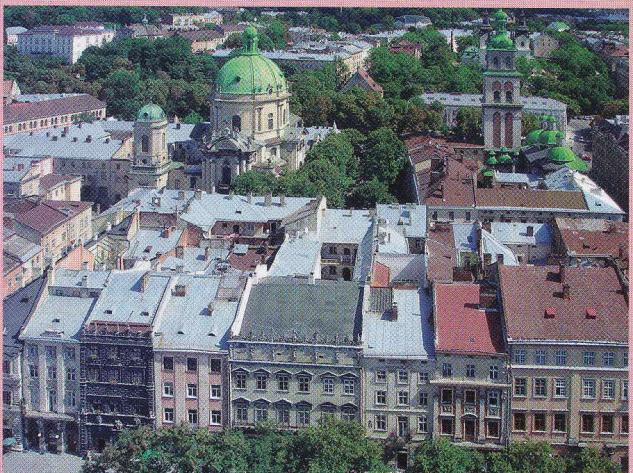
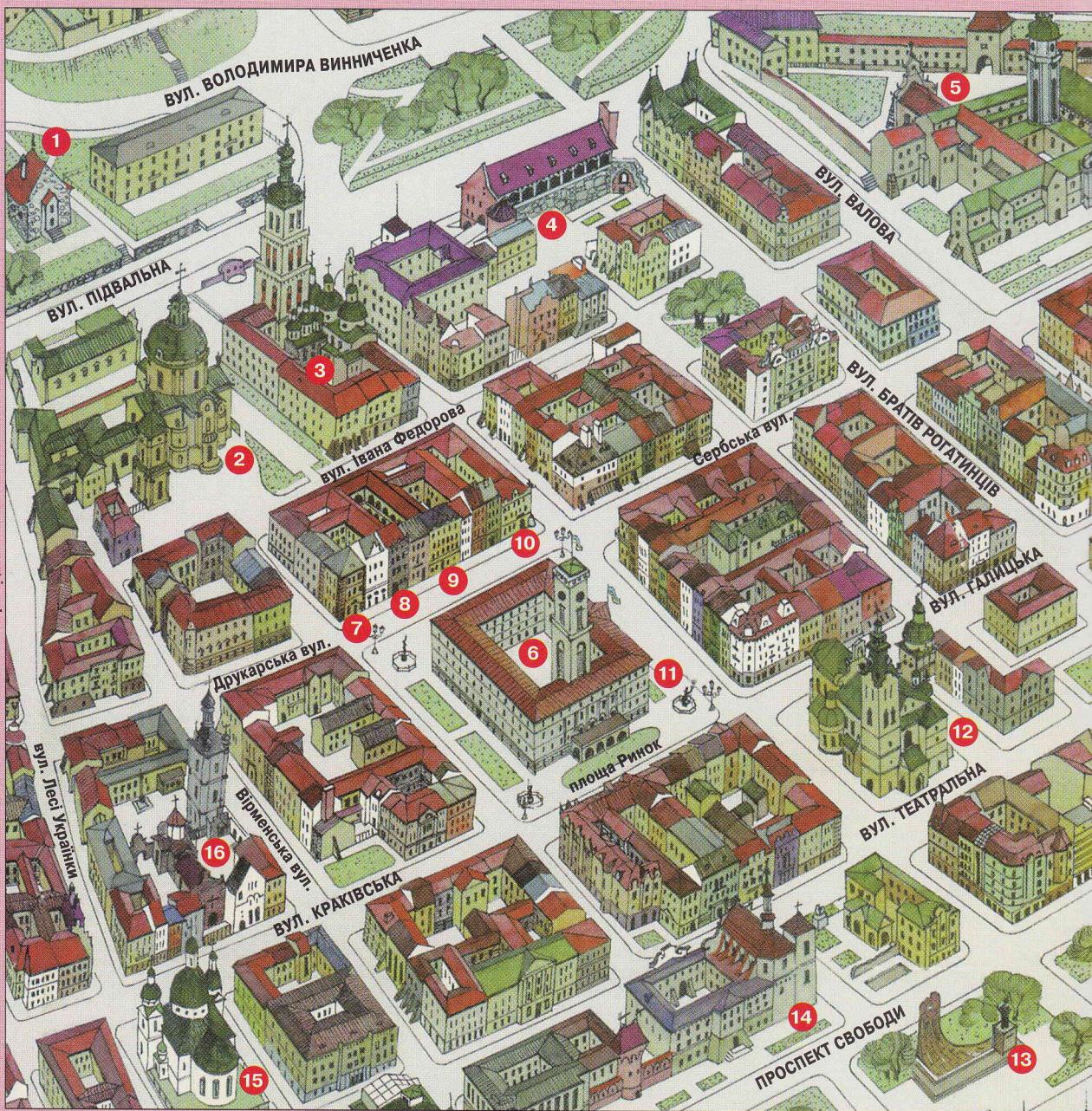

- 1 Бессарабський ринок
- 2 ЦУМ (Центральний універсальний магазин)
- 3 Міська рада
- 4 Пасаж
- 5 Консерваторія
- 6 Головпоштamt
- 7 Монумент Незалежності
- 8 Пам'ятник засновникам Києва
- 9 Готель «Україна»
- 10 Міжнародний центр культури та мистецтв
- 11 Будинок профспілок
- 12 Лядські ворота і пам'ятник архангелові Михаїлу
- 13 Готель «Дніпро»
- 14 Національна філармонія України
- 15 Український Дім
- 16 Олександровський костел
- 17 Пам'ятник на честь хрещення Русі
- 18 Пам'ятник князеві Володимиру
- 19 Фунікулер
- 20 Міністерство закордонних справ України
- 21 Михайлівський Золотоверхий собор
- 22 Пам'ятник княгині Ользі
- 23 Руїни Десятинної церкви
- 24 Пам'ятник Богданові Хмельницькому
- 25 Національний заповідник «Софія Київська»
- 26 Будинок-музей Т. Г. Шевченка
- 27 Золоті Ворота
- 28 Пам'ятник Миколі Лисенку
- 29 Національна опера України
- 30 Будинок Вчителя

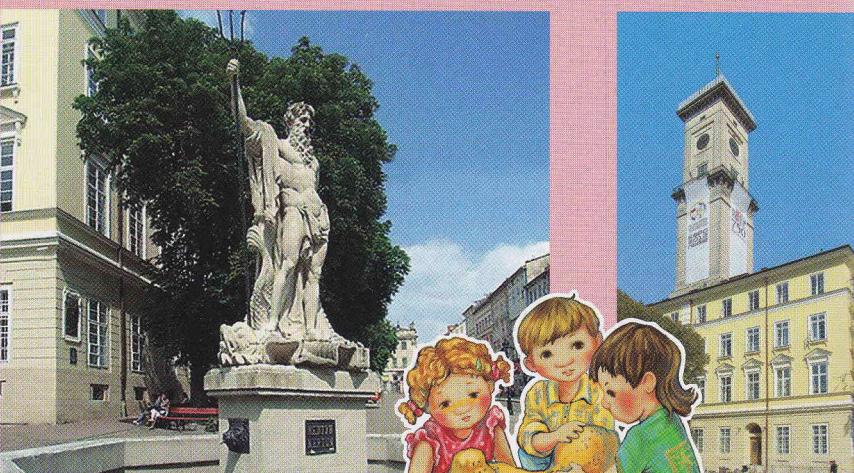
- 1 Порохова вежа. 16 ст.
- 2 Домініканський собор. 18 ст.
- 3 Успенська церква. 17 ст.
- 4 Міський Арсенал. 16 ст.
- 5 Бернардинський монастир. 17 ст.
- 6 Ратуша. 19 ст.
- 7 Кам'яниця Бандінеллі. 16 ст.
(Історичний музей Львова)
- 8 Чорна кам'яниця. 16 ст.
- 9 Палац Корнякта. 16 ст.
- 10 Палац Любомирських. 17 ст.
- 11 Фонтан «Нептун». 19 ст.
- 12 Латинський кафедральний собор Святої Марії та каплиця Боїмів. 15–17 ст.
- 13 Пам'ятник Тарасові Шевченку. 20 ст.
- 14 Давній єзуїтський костьол і колегія. 17 ст.
- 15 Преображенська церква. 18 ст.
- 16 Вірменський собор. 14–17 ст.

Вівтар Латинського кафедрального собору Св. Марії

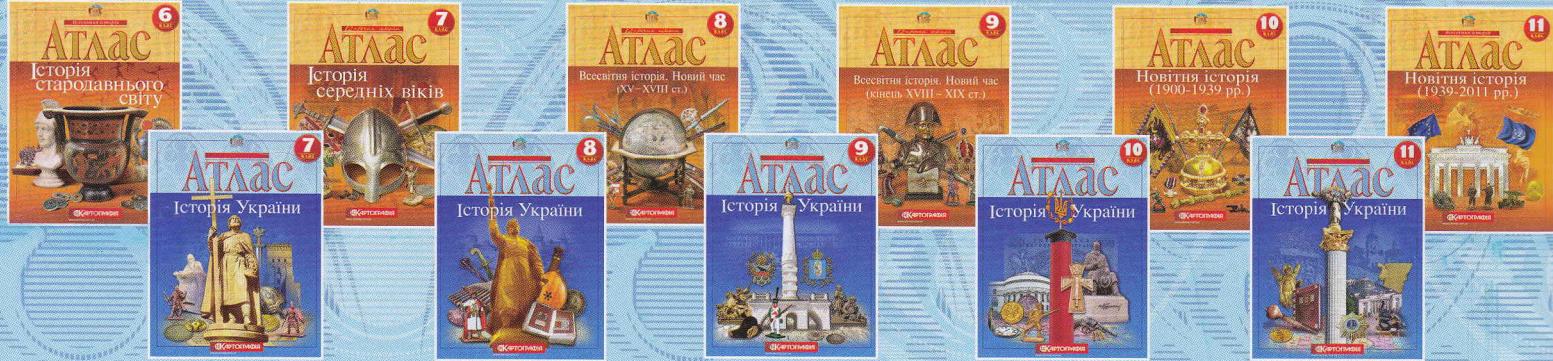
Вид з вежі Ратуші на будинки-палаці площи Ринок, Домініканський собор і Успенську церкву

Фонтан «Нептун»

Ратуша

Навчальні атласи, стінні та контурні карти з історії в магазинах «Атласи та карти»
Київ, вул. Попудренка, 54 (044) 292-31-24, 573-26-84,
Київ, вул. Червоноармійська, 69 (044) 537-06-18

ЗМІСТ

Сторінка

масштаб

1	Знайомство з історичною картою	
2-3	Історія і час	
4	Речові історичні джерела	1 : 7 000 000
5	Історія України в символах і знаках	1 : 7 000 000
6	Про що розповідають географічні назви	1 : 7 000 000
7	Історичні землі України	1 : 7 000 000
8-9	Видатні постаті в історії та культурі України (місця їхнього народження)	1 : 3 500 000
10	Найдавніше минуле України	
	Кам'яна і мідна доба. Трипільці	1 : 10 000 000
	Залізна доба. Кімерійці, скіфи, сармати	1 : 10 000 000
11	Давні слов'янини	1 : 12 000 000
12	Київська Русь	1 : 12 000 000
13	Галицько-Волинська держава	1 : 7 000 000
14	Українські землі й польсько-литовська держава	1 : 8 000 000
15	Українське козацтво в битвах і походах	1 : 8 000 000
16	Україна у 18–19 ст.	1 : 7 000 000
17	Українська революція 1917–1920 років	1 : 7 000 000
18	Україна в Другій світовій війні	
	1939 – 1942 роки	1 : 10 000 000
	1942 – 1944 роки	1 : 10 000 000
19	Україна незалежна	1 : 6 800 000
20-21	Пам'ятки культури – свідки минулого	1 : 3 500 000
22-23	Центр Києва. Вулиця Хрещатик	
24	Центр Львова. Площа Ринок	

Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах
комісією з історії Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України
(лист №14.1/12-Г-1351 від 25.07.2014 р.)

Атлас відповідає санітарному законодавству України
(висновок № 05.03.02-04/85302 від 28.08.2012 р.)

ДЕРЖАВНЕ НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО "КАРТОГРАФІЯ"

вул. Попудренка, 54, м. Київ-94, МСП-660, 02660
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 398 від 03.04.2001

Технічний редактор С.М. Полторако
Формат 62x93/8. Ум. друк. арк. 3,47
Замовлення № 01108

ТОВ «Триада-Прінт»
вул. Бастіонна, 15, м. Київ, 01014
©ДНВП "Картографія", 2014

Упорядник Д.В. Ісаєв
Рецензенти: В.С. Власов, О.В. Галегова, Ю.Б. Малієнко
Редактор Д.В. Ісаєв
Художники: О.П. Ваніфатова, В.М. Зельдес,
Г.С. Зиміна, В.О. Павленко, В.Ю. Павленко,
О.Л. Ремізовський, А.А. Рибак, С.М. Сухенко

ISBN 978-617-670-429-4

9 786176 704294 >